

D. D.
 DISSERTATIONIS
 DE
MAGNITUDINE
ROMANA,
 PER
IMPRUDENTIAM
VICINORUM
 PROMOTA,
 PARS PRIOR,
 QUAM,
SUFFRAG. AMPLISS. ORD. PHILOSOPH. IN RE-
GIA AD AURAM ACADEMIA,
 PRÆSIDE
HENRICO HASSEL,
 ELOQUENT. PROF. REG. & ORD.
 PUBLICE DEFENDET
PETRUS JUSLEEN, Petri FIL.
ABOÆ-FENNO,
 DIE XXIX. MAJI ANNI MDCCCLVI.
 L. H. Q. A. M. S.

ABOÆ, Impensis Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
 Finland. JACOB MERCKELL,

Sculps. Hag. Docens

S:Æ R:Æ M:TIS
SUMMÆ FIDEI VIRO,
*R*ILLUST^{ISSIMO} atq;^s CELSISSIMO
COMITI ac HEROI,
D_{N.} CAROLO
GUSTAVO
TESSIN,
Regis Regnique Sveciæ SENATORI;
Cancellariæ Regiæ PRÆSIDI,
Supremo Aulæ MARESCHALLO,
REGIÆ Celsitudinis, PRINCIPIS Successoris
GUBERNATORI,
Atque Regiæ Academiæ Aboënsis
CANCELLARIO,
Ut & Ordinum Regiorum EQUITI,
COMMENDATORI & CANCELLARIO,
Aquilæ Nigræ EQUITI,
MÆCENATI SUMMO.

*ILLUSTRISIME atque CELSISSIME COMES,
DOMINE GRATIOSISSIME.*

SI Hannibali, Carthaginiensium summo Duci, quum exful in Græcia versaretur, indignationem excitavit senex Philosophus, ipso præsente de bello disputans; coram *TE, EXCELLENTISSIME DOMINE*, rerum civilium scientia, per annosam experientiam consummata instructissimo, eminentissimum in Patria dignitatis fastigium immortali cum gloria tenente, & innumeris iisdemque gravissimis pro publica salute curis ac negotiis onerato, qui de maximo, quod orbis viderat, imperio fari sustineo adolescens & propemodum puer, quod mihi fatum erit exspectandum? Si cum Hannibale, aut aliquo ejus simili res esset, sævum utique fulmen merito formidare deberem. Ille namque novennis in castra delatus, in crudeli Martis contubernio inter horrendos armorum fragores omnem fere ætatem exegerat, nec ullum cum mansuetioribus Musis artibusque humanioribus habuerat commercium. Jam vero in conspectum venio *TOGATI HEROIS* mitissimi: Quem ipsa Natura ad humanitatem formaverat; Qui a primis inde annis artes ingenuas, illas gratissimæ hujus virtutis nutrices cognoscere cœperat, & vasta deinde ingenii capacita

citate comprehenderat omnes; Qui inter cumulatos laborum acervos, quantum unquam licuit, iisdem temporis tribuerat, & adhuc tribuit; Qui denique literarum studia & Scientias publice privatimque utiles earumque cultores tenerrimo adfetu amplectitur, & valido patrocinio tuetur, protegit promovetque. Tantis de bonis quum Respublica Literaria omnis, & cuncta, quæ patria continent, Lycea sibi impense gratulantur, hanc felicitatem, quæ in singulari *TUA* clientela est, Academia Aboënsis præcipue ad se pertinere existimat; proinde, ut spectante imperatore fortissime pugnat miles, ita, qui sub *TUIS* hic auspiciis militant, hos ad strenue agendum ista maxime cogitatio accendit, quod Illustrissimos *TUOS* vel absentis oculos sua sint conamina subitura. Fadem hæc spes animum addidit & alacritatem inspiravit mihi, quum præsentem elucubrarem commentatiunculam; quam congenita *TIBI, MÆCENAS MAXIME*, ac diuturno usu confirmata gratia excipias adspiciasque, deo-tissima submissione precor.

ILLUSRISSIMÆ EXCELLENTIÆ TUÆ

subjeclissimus cliens,
PETRUS JUSLEEN.

Maxime Reverende atq; Amplissime VIR,
**D^N. CAROLE FRID.
MENNANDER,**

S. S. Theologiæ DOCTOR & PROFESSOR Celeberrime, utriusque Consistorii ASSESSOR Gravissime, PASTOR in Råndåmåki Meritissime, Reg. Societatis Scient. Holm. Socie dignissime,

Patrone Avunculi loco ad cineres colende!

Tot tantaque sunt a Te, Vir Maxime Reverende in me nullo non tempore cumulata beneficia, ut ea vel enumerando adsequi velle frustraneus omnino esset conatus. Etenim jaluberrimis consiliis mibi, ac iibus ingenuis operanti benignissime adfueristi, atque suorum meorum directionem ita in Te suscipere non es gravatus, ut, si quid praeflare possit Minerva tenuis, id Tibi jure sit adscribendum. Quum vero singularem illum favorem & benivolentiam dignis praedicare verbis non valeam, juvenilem hunc ingenii fætum in tesseram astuantis pietatis Tibi, Vir Celeberrime dicatum consecratumque volui. Vivas igitur ad ultimos usque mortalitatis terminos felix! Ecclesiae inquam, Patriæ, Literis atque clientibus Tuis quam diutissime vivas, seroque elucefac dies, quo Te nobis eruptum lugebimus!

CELEBERRIMI NOMINIS TUI

cultor humillimus,
PETRUS JUSLEEN.

KONGL. MAJ:TS

Tro-Tjenare och Håradshöfdinge öfwer Pi-
kie och Halicko Hårader,

ÅDEL och HÖGACHTAD

HERR P E T T E R
JUSLEEN,

MIN HULDASTE FADER.

SÅ omöjeligt det är at upråkna alla de
öfwerflödiga prof af Min Huldaſte Fa-
ders öma och kårliga hiertelag, hwilka jag
alt ifrån min förſta lefnads början nog-
ſamt fått röna och årfara, ſå ſvårt blifwer
det ock, at med tienliga ord tolka den är-
känfla, ſom ſå många och ſtora wålgierningar
fordra. Ja, fäfängt bemödar fig min tan-
ka at rått kunna fatta et ſå wigtigt åmne,
mycket mindre förmår min penna det, ſom
fig borde wårdigt utföra. Men, ſå ſkal
en för Eder, Min Huldaſte Fader, i mit
hjerta djupt infäst wördnad blifwa beſtän-
dig,

dig, och ej förr än med mig utstockna. Uptagen imedlertid gunstigt detta ringa snillefoster, såsom et prof af Eder godhet, och en wålment tolk af mit tackfamma finne. Allmagten utgiute öfwer Eder de rikaste wålsignelser i tid och ewighet! Lefwen länge, Min Kåraaste Fader, Samhället til nyitta och Edert hus samt öfrige anhörige til stöd och hugnad! Åldrens med den ro och förnöjelse, en idog och trågen flit, som fölgdt Eder ifrån ungdoms åhren, förtient, och tillåten at jag under sådant tankefått och önskan framhårdar

MIN HULDASTE FADERS

Ödmjukaſte och lydigſte Son,
PETTER JUSLEEN.

Magnæ spei excelsæque indolis
ADOLESCENTI,
Dissertationis hujus AUCTORI.

Quicquid habet tellus convexaque machina mundi,
Fluxum est & nimia mobilitate ruit.
A populo populus velut unda truditur unda,
Scena quoque haec miras sustinet usque vices.
Gens modo quae fuerat claris celebrata triumphis,
Haec breve post tempus tristia fata dolet.
Quae quoque vicini fuerat vix cognita terris,
Mox orbi toti figere jura studet.
Persica regna jacent, arces ceidere Pelaigae,
Nec densas mittit Punica terra rates.
Hinc populi fasces Romae dominantis adorant,
Et sit Roma orbis, quae modo collis erat.
Continuit vietas gentes mille artibus usa,
Quas tamen haud plene noscere quisque potest;
Tu solers nosti, magno defunctori labore,
JUSLENIDES longe snavis amice mihi.
Enaviter ostendis Te sic in flore juventae
Pieridum doctis invigilasse choris.
Dum fueram studiis Tibi praefectus moderator,
Ingenii cepi tot documenta Tui,
Cui simul accessit parentia magna laborum;
Sic recta Pindæ culmina celsa petis.
Gratulor ergo Tibi, praeciaros gratuor ausus;
Gratulor ingenii munera rara Tui.
Majorum pergas Laudes aequare Tuorum;
Atque Tu gignas gaudia mille Patri,
Matte Tu studio! solita virtuteque matte!
Sic DEUS his candem præmia digna dabit.

L:isque applausi;
ANDREAS LUNDBOM:

§. I.

Vemadmodum omnia , quæ unquam extiterant imperia , amplitudine & potentia longe superavit Romanum ; ita , quibus ex caussis ad tantam magnitudinem exereverit , inquirere operæ pretium videtur . Ante vero , quam ad institutum proprius accedimus , consideranda veniunt , quæ ad fundationem & conservationem hujus imperii ita contulerunt , ut sine his neque coalescere , nec stare potuisset , quamvis proximam & præcipuam Romanæ magnitudinis non contineant rationem . Inter hæc primum consideranda occurrit ipsa *Regiminis Forma* , quam Regiam initio fuisse constat . Quod hæc nascenti Romanæ civitati summe fuerit necessaria evidens est . Erant namque primi urbis incolæ , qui illuc undique confluxerant , homines rudes , agrestes , pauores ; quæ turba absque certo quodam capite sibi relicta , non modo maximum illud imperium non fundasset , sed ne contra vim quidem vicinorum diu consistere potuisset , quum discordia , seditio &

multiplex confusio tenellam adhuc rempublicam oppressura fuisset. Hisce vero malis obviam ibat Regia potestas, quæ Monarchica quidem & illimitata non erat, tanta tamen, quantam res ipsa requirebat. Atque isti Reges, ultimo excepto, tales erant, ut suo quisque tempori natus fuisse videatur; quare diversæ, quas in rempublicam conferabant symbolæ, unum in finem amice concurrebant. Cæterum, firmatis jam rebus, hanc gubernationis formam mutari non minus e re erat. Et tenim omnia licet optime sub Regibus prudentibus, justis & fortibus processerant, fieri tamen potuit, ut malus aliquis Rex, qualis utique fuit Tarquinius Superbus, qui multa crudeliter egit, suis vitiis perdidisset, aut saltem enervasset civitatem. Hæc mala liberæ reip: timenda non erant, quum auctoritas atque potestas summa penes Consules, Senatum & Populum maneret, qui arctissimo inter se vinculo conjungebantur. Polyb: Lib. VI. Magistratus praeterea omnes, apud Romanos non perpetui erant, sed certo tempore definiti, id quod æqualitas in civitate libera observanda exigebat, ut invidiæ ac seditionibus via præcludeatur; &, quæ ex hac annua permutatione incommoda interdum resultabant, hæc innumeris superabantur commodis & emolumenis, quæ ad incrementum reipublicæ Romanæ plurimum conferabant. Non mirum itaque, studium libertatis tam alte infedisse animis Romanorum, ut nonnisi post crebra civilis sanguinis diluvia eidem renuntiare voluerint.

Se-

Secundo loco ponimus *Religionem*, quæ a Numa in primis est instituta, et si nec Romulo cura ejus deesset. Græcorum quidem nugis ac fabulis hæc magna ex parte originem debebat, fuit tamen multo quam illorum simplicior & honestior. Quantam vero in animos hominum ad juramenta servanda, turpem improborum affectuum licentiam coercendam, & fortitudinem in maximis etiam periculis inspirandam, vim habuerit, certa docuit experientia. Proveniebat hinc, præter amorem justitiæ, cuius fama haud exigua florebant veteres Romani, cæterarum quoque virtutum studium, & morum probitas, cui junctum erat luxus, avaritiæ aliorumque vitiorum odium. Hinc bonus in civitate ordo, Legum exacta observantia, securitas omnium ac singulorum, & alia commoda innumera fluebant. Quantum hi mores ad rem Romanam stabilendam augendamque valuerint, vel inde judicari potest, quod degeneracionem ab illis factam, decrementi, &, qui tandem sequebatur, interitus caussam potissimum prudentiores constituant. Cæterum, hæc morum castitas quo sanctior servaretur, *Censorum* erat in dissolutos ac luxuriosos publice animadvertere. Bonis temporibus, quam rigida Censura fuerit, abunde constat; simul vero, irrepentibus vitiis quanta objecerit impedimenta, quisque facilis negotio perspicit.

Quum porro bonæ *Leges* ad salutem civitatis multum conferant, neque Romani hanc prætermi-

ferunt prudentiæ Politicæ partem. Testatur hoc præter alia, quod optimas Græcorum Leges per Legatos describendas ac Juri suo Civili inferendas curarunt. Jus autem hoc, simplex, æquum, ac statui reipublicæ accommodatum fuisse non est cur dubitemus. De XII. Tabulis sic judicat Ciceron Lib. I. de Orat.: „Bibliothecas mehercule omnium „Philosophorum unus mihi videtur XII. Tabularum „libellus, si quis Legum fontes & capita viderit, & „auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.“ Non quidem negandum est, quin successu temporis multum vitii in Jus Romanum invaserit; in primis nimia Legum multitudo incommodabat: sed hæc mala tum præsertim ingruebant, cum maximas jam vires civitas accepisset.

Legibus Romanorum jungimus *salutaria illæ instituta*, quorum in hac republica magnum comprehendimus proventum. Ex his nonnulla tantum annotabimus. Inter potentes & humiles ne glisceret discordia, celebre illud *Jhs Patronatus* a Romulo fuit introductum, quod ad unionem inter cives servandam plurimum utique valuit. Hinc quoque procul dubio arcessenda est ratio, cur dissensiones istæ, quæ in rep. Romana non raro enascebantur, per longum sane annorum cursum pacifice semper fuerint terminatae. *Census* a Servio Tullio institutus civium numerum & facultates, adeoque vires ipsius civitatis in conspectu posuit. *Distributio civium in classes & centarias*, ejusdem Regis opus, una cum oneribus potestatem fere omnem

mnem transtulit ad opulentiores, quos arctiori vinculo civitati adstrictos esse putabat; pauperibus ab omni tributo exemptis, quibus unum proliis augendæ negotium fuit relictum, unde proletarii sunt dicti. Quum in omni republica necessarium sit, sufficientem habere civium numerum, hunc variis modis augere Romani studebant. Huc spectabant *Leges matrimoniales, manumissiones servorum & jus civitatis*, quod exteris bene meritis concedebatur. Singulari exemplo præiverat Romulus, qui uno die eosdem habuit hostes & cives, imo quandoque imperii consortes. Hunc imitabantur alii Reges, quum viatos in civitatem reciperent. Verum, nemnia incolarum multitudine urbs oneraretur, in terras devictas *colonias* frequentes educebant. Hæ autem hominibus maximam partem egenis constabant, quibus commode Roma liberabatur, quum varios domi motus concitare potuissent. De cætero coloniæ istæ, inter alios populos constitutæ, præsidiorum loco erant Romanis. Plura ejusmodi instituta attingere propositi ratio vetat.

Commercia Romanorum, licet cum Tyriorum, Carthaginiensium aliarumque nationum, quæ hisce potissimum suas divitias potentiamque dehebant, flore comparanda non sint; illa tamen prorsus neglecta fuisse, absque veritatis dispendio affirmari nequit. Testatur hoc inter alia, paustum inter Romanos ac Carthaginenses A. U. C. CCXLV initum, quod varia in commerciis utriusque populo observanda continet. Hæc deinde

crescebant una cum ipsa civitate, cui maximo certe usui erant, & versus omnes orbis partes se longe lateque extendebat.

§. II.

HÆc autem quæ jam adduximus, quamvis ad rei Romanæ salutem & augmentum multum profuerint, vastæ tamen, quam conseqüebatur, magnitudinis alia quærenda est cauſa. Hanc, quod res ipsa docet, nec in dubium vocari potest, constituunt *arma*, quibus tot populos vicerunt, tantamque orbis partem subegerunt Romani. Erant hi Martis pulli, cui se totos consecrabant. Anno ætatis XVII, et aliquando etiam prius, posita sc. prætexta, & toga virili sumta, militare cœperunt. Tum non otio ac deliciis tempus consumebant, sed multiplici labore & usu bellicas discebant artes. Domi item, non luxuria aut dissoluto vivendi genere torpebant, sed in Campo Martio, atq; etiam alibi variis exercitationibus corpus durare solebant. Hisce igitur militibus, ad arma natis, sub armis educatis, „non labos, ut testatur Sallustius, „insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non „armatus hostis formidolosus, virtus omnia domuerat. Hunc ardorem, præmiis atque honoribus, quibus fortes & impigre operam reip. commodantes decorabantur, mire alere & augere sciebant Romani. Et ducibus quidem ob res strenue feli-citerque gestas, *supplicationes*, *Ovationes* & *Trium-phi* decernebantur. Hæc in animos gloriæ quam ma-

maxime cupidos quantam vim habuerint, quis ignorare potest? Milites, quorum explorata facto aliquo egregio virtus erat, pro concione ab Imperatoribus laudabantur, muneribus etiam insuper donabantur, quæ etsi in se levissima quandoque erant, gemmis tamen, auro & quibusvis aliis pretiosissimis rebus ab iis longe præferebantur. Accendebaratur hac ratione honesta inter cives virtutis & laudis æmulatio; unde Sallustio teste, "Gloriæ inter ipsos maximum certamen erat." Quisque hostem ferire, murum ascendere, conspici dum tale facinus ficeret, properabat. Quam vero de virtute remuneranda solliciti, tam in ignavia cæterisque vitiis puniendis severi erant Romani. Culpam leviorem ignominia, graviorem verbera, aut mortis supplicium expiabant. Nec alibi magis rigida disciplina militaris obtinebat. Illud quoque observandum occurrit, quod Romani semper in armis erant, adeo ut inde ab origine urbis, usque ad Augusti tempora, non nisi ter clausum fuisse Jani Templum, id quod pacem universalem significabat, Scriptores memorent. Mirum id nonnullis videtur; verum non considerant hi, ex constitutione aliarum rerump. de Romana minime esse judicandum. Bellum enim sicutum Romanis erat negotium, nec eos magis tædebat armorum, quam aratorem stivæ. Et bella, quæ alias haud raro gentes bonis exhauiunt, Romanam ditabant. Quid? quod necessaria omnino essent. Populi namque hujus ea fuit

fuit indoles, ut nisi cum exteris rem semper habuisset, domestica inter optimates ac plebem certamina brevi totam evertissent civitatem. Jam vero, quum armatus instaret hostis, extrema inten-tans, præsens hoc periculum omnium animos a dissensionibus ad concordiam & defendendam remp. cuius in salute, suam quisque intelligebat pos-tam esse, convertebat. Quantum continuus hic ar-morum usus non solum ad animos æque ac cor-pora roboranda, & bellicam virtutem confirman-dam augendamque, verum etiam scientiam rei militaris perficiendam valuerit, in meridiana luce versatur.

§. III.

HÆc licet videantur, ut omnino sunt, maxima, rationem tamen magnitudinis Romanæ o-mnem non exhauriunt. Nec eo usque perventum fuisset, nisi alia insuper advenisset caussa, *vicino-rum nempe populorum imprudentia*. Quæ de Roma-nis §. superiori attulimus, jam primis temporibus apparebant. Quod enim resp. hæc esset militaris, & quod armorum cura atque tractatio Romuleæ prolis primarium esset negotium, adeo erat mani-festum, ut in omnium oculos incurreret. Neque se obscuris indiciis prodebat infatiabilis illa, quæ populo huic innata fuit, dominandi libido, quam ar-dens gloriæ cupidio exstimulabat. Obstinata quoque in bellis persequendis pertinacia, præter victoriam nullum

nullum eorum finem admittens, eminebat. Hæc omnia vicinarum gentium curam excitare debuissent ad illas ingrediendum rationes, quibus tam periculose potentiaz incrementum justos intra limites tempestive coerceri potuisset; & quo plura successu temporis necessariæ adeo cautionis monita accedebant, eo magis hanc diligentiam acui oportuisset. Verum, quod hoc non solum neglexerint, sed ita quandoque egerint, ac si opes Romanas augere & sibi exitium accersere propositum fuisset, res ipsa docet, & seriem temporis sequentes ostendere conabimur, Tuum L. B. favorem, quo par est officio ac studio, nobis expetentes.

§. IV.

Veniamus itaque in rem præsentem, imprudentiam vicinarum Romanis gentium visuri. Quum Romulus quibuscumque sine discrimine asylum Romæ aperuisset, ingens hue multitudo confluebat. Ut vero penuriæ feminarum, qua laborabat civitas, subveniretur, ad vicinas gentes Legatos mittebat, qui societatem connubiumque novo populo peterent. Hisce autem nusquam benignum datum est responsum, a plerisque etiam irrisi, rebus infectis domum redibant; quod ipsum nationibus his vitio utique vertendum esse, neminem fugere potest. Res namque Romana, licet incunabulis suis nondum egresa, “adeo tamen jam valida fuit, ut cuilibet fi-

„nitimarum civitatum par bello esset,“ ceu testis est Livius Lib. I. cap. 9. Contemni ergo & illudi minime debuisset, Romulo præsertim regnante, cuius ferox cæteroquin & militaris animus notissimus erat. Quum vero, quod precibus negabatur, per fraudem cum vi conjunctam, raptu virginum obtinuissent Romani, illi, ad quos hæc injuria pertinebat, populi de ultione communites exigenda consentiebant; sed rem ita exsequebantur, ut primum Cæninenses, deinde Antiates, tertium Crustumini, singuli soli & separatim bellare inciperent, ac vieti desinerent. Sic, dum subigerentur primi, quiescebant secundi, & donec de secundis esset transactum, tertii exspectabant. Nemo sc. impedire voluit, ne reliqui perirent. Quod si Romulus ipse hæc bella disposuisset, rebus suis consulere melius non potuisset. Ejusmodi exemplis referta est Historia Romana, atque ne saltum faciamus, in propinquo occurrunt Sabini, ejusdem societatis participes & quodammodo principes. Hi postquam priorum fortunam otiosi spectaverant, bellum inferebant, qui cæteris quidem fortiores, primi omnium in angustias redigebant Romanam virtutem, mox tamen cedere coacti, & intervenientibus, quæ causa belli fuerant, feminis, cum Romanis conciliati, in communionem civitatis atque imperii veniebant. Hoc autem de toto populo Sabino intelligendum non est, multa quippe post Romanis erant cum Sabinis certamina. Hos excipiebant Fidenates, qui, uti apud Livium verba jacent,

jacent, nimis vicinas prope se convalescere opes“ rati, prius, quam tantum roboris esset, quantum“ futurum apparebat, occupant bellum facere.“ Hi scilicet coērcerent Romanos, qui tres jam vice-rant populos, & magnam quarti partem in socie-tate civitatemque receperant. Cœptis exitus re-spondebat. Romulus namque exercitu educto, primum copias eorum ad prælium instructas, ad-hibito stratagemate profligavit, mox in terga fu-gientium & effuse mœnia repetentium hærens, in opidum simul cum toto agmine irrupit. Succede-bant Veientes, qui consanguinitate Fidenatum & periculi vicinia commoti, Romanas invadebant terras. Hos veteranus & robustus miles facile fu-gavit fuditque, præsertim quum populabun-di magis, quam justo more belli, prædæ quam pugnæ studiosiores excurrerent. Sed cur Fi-denatibus maturius non subvenerunt, quam post-quam vieti jam superatique erant? Cur, quum contra fortissimum hostem agendum esset, artem militandi & ordinem tam turpiter neglexerunt? Deinde præter hos populos alii etiam, præsertim vero Latini & Hetrusci Romanos lacescebant. Sed longam horum certaminum seriem persequi super-vacaneum foret, quum omnes unum servaverint tenorem. Singuli semper fere agebant, &, si quæ interveniret conjunctio, hæc paucorum erat & exigui temporis, nec tantæ necessitati sufficiens; fusi cæsique sæpius ad arma, sine disciplina, sine ordine recurrebant, vieti iterum paullulum quie-scabant,

scebant, mox tumultuaria sua bella eadem prorsus redintegrabant ratione. Quid igitur mirum, eos semper fortunam habuisse adversam, & a Romanis, qui in re militari indies magis proficiebant, superatos fuisse?

§. V.

Qui expulsis Roma Regibus, hanc adoriebantur civitatem populi non majorem adhibebant prudentiam. Primi arma sumebant Veientes & Tarquinienenses, precibus & fortuna Tarquinii superbi commoti, qui prælio vieti a bello desistebant. Hos Lars Porsena Clusinus Rex sequebatur, eadem de caussa Romanos adortus. Verum non diu in armis erat, sed Ievia miscuisse prælia contentus, pacem cum iis iniit. Porsenæ bellum varia excipiebant cum vicinis certamina, quæ suo quævis modo ad incrementum reip. Romanæ conferabant; eadem quippe ac in §. præc. indicavimus, levitate agebant, ut adeo in percensendis illorum erroribus eo brevioribus nobis esse liceat. Progredimur ad Gallos, qui post Romanos ad Alliam cæsos, urbe capta & incensa, rem in eum redigebant statum, ut certus civitati interitus imminere videretur; ast suo rursus vitio, post iteratas clades cum ignominia recedere cogebantur. Quum enim quod Romæ erat frumentum, cum ipsis temetis incendium absumisset, nec qui in Capitolium confugerant, ad deditiōnem flecterentur, par-

tem exercitus per finitimos agros prædatum emisserunt, qui haud secus ac hostes omnes Capitolio inclusi fuissent, per campos effusi vagabantur, nec vigilias, nec ordinem ac disciplinam servantes. His tristi ipsis fato ad Ardeam delatis, Camillo & Ardeatibus, apud quos in exfilium ab ingrata patria pulsus degebat, non difficile fuit castra omni ex parte neglecta ingredi, & ingentem edere stragern. Qui ad Capitolium Brenno duce restabant, non melius sibi prospiciebant, quum imparatis, ac in auro ab obfessis recipiendo unice occupatis, Camillus Dictator creatus, improviso cum exercitu supervenit, illosque magna clade accepta, terga vertere coëgit. Sequentia inter bella Samniticum præcipue est memorabile, cujus caussa, ut ait Livius, extrinsecus venit, nec inter ipsos Romanos & Samnites, qui societate ac amicitia juncti erant, ortum habuit.“ Hi sc. nimia virium fiducia elati, Sidicinos multo debiliores invaserant, qui ne perirent, Campanorum implorabant auxilium. At hi, qui ad defensionem sociorum accurrebant, omni a Sidicinis in se impetu converso, nec ipsis, ut erant luxu fluentes, Samnitibus resistere valebant; quamobrem ad Romanos confugiebant, eorum opem suppliciter petentes, quam quum hi foederis cum Samnitibus antea initi obtentu negarent, illi extrema necessitate compulsi, se suaque omnia in ditionem populi Romani dederunt; unde factum, ut Romani caussam hanc ut propriam susciperent, & cum Samnitibus,

qui ab impugnandis Campanis desistere nollent, belligerare inciperent. Hi populi, si sapere illis placuisset, concordiam colere, & crescenti nimis potentiae Romanæ junctis viribus resistere, quam mutuis se cladibus atterere, & servitutem, alias citius, serius alias oppressuram, accersere maluisserent. Quantum hac Campanorum accessione, cui caussam dedere Samnites, Romani acceperunt incrementi, quod certe non erat exiguum, tantum ad illos impugnandos facti sunt instructiores, quod multiplici ac tristi deinde experientia didicerunt. Inter omnes autem Italiae gentes, nulla neque fortius neque constantius egit, quam Samnites, XLVI annis continuum cum Romanis bellum gerentes, qui centies vieti, centies arma resumebant, & quum propriæ non sufficerent vires, pro communii libertate vindicanda, in subsidium vocabant alienas. „Socios belli, ut scribit Livius Lib. X. c. „31. Etruscos, Umbros, Gallos, in eadem fortuna, qua ipsi erant, videbant, nec suis nec exterritis viribus stare poterant; tamen bello non abstinebant, adeo ne infeliciter quidem defensæ libertatis tædebat, & vinci, quam non tentare vietoriam malebant. „Quod si ante, & dum tempus fuit, simili constantia Romanis restitissent, hos in praesenti tam potentes non habuissent adversarios. Supereft aliquid de Tarentinis dicendum. Tarentum urbs origine Græca, & ad finum maris sita, maximis divitiis, commerciorum exercitio acquisitis, floruit; at luxu simul, & quæ eum

eum comitari solent, vitiis perdita, adeo ut Strabo Lib. VI. plures ibi ludos sollennes, quam anni dies fuisse dicat. Hie itaque populus, deliciis ac epulis immersus, quique nihil aliud, quam mollem & effeminatam vitam agere didicerat, nullis laboribus assuetus, Romanos laceffere non verebatur, quibus etiamsi luxuria non fuisset corruptus, resistere vix ac ne vix quidem valueriset. Tarentum namque quantumvis dives ac opulentum, Romæ, Italiae pene totius vietrici, æquiparari nulla ratione potuit. Caussa autem atque origo belli hæc fuit: Assistebat forte spectaculis publicis populus Tarentinus, quum L. Valerius Duumvir navalis Romanus portum intraturus conspicitur. Nec mora, Tarentini, navibus, auctore Philocharide quodam, homine ob turpitudinem vitæ infami, emissis, invadunt Romanos, quatuor eorum navigia cum ipso duce in portu demergunt, unum captum retinent, quinque fuga servavit. Deinde, postquam Legati, qui de injuria illata querebantur, indigno & communi gentium juri minime convenienti modo tractati fuerant, bellum decernunt Romani. Tum Tarentini, quum tandem intelligerent, quam imprudenter quamque stolidè egissent, ac secum reputarent, cum quo & quali hoste disceptandum esset, errorem hunc emendaturi, in alium haud multo leviorem incidebant, dum Pyrrhum Epiri Regem in auxilium vocabant; quem quidem Principem exacta rei militaris instructum fuisse scientia dissitendum non est, verum

rum, quod ipsi propositum esset, ut suæ potius gloriæ quam Tarentinis serviret, ex Plutarcho aliisque constat. Hinc etiam dominum magis quam defensorem eum hi sunt experti; nec diutius ab eo sustentati, quam id sibi convenire arbitrabatur. Proinde Romani ex hoc bello haud parum lucrabantur; præter Tarentinos enim subactos, non solum in arte militari plurimum proficiebant, verum etiam hoc experimento discebant, quod exteris quoque domandis essent pares.

§. VI.

ITALIA sic partim in ditionem, partim in eum redacta statum, ut nihil contra Romanam potentiam auderet, facto etiam adversus Pyrrhum, virium, virtutis ac fortunæ periculo, foras pedem proferre, & extraneos tentare populos Romanis dominandi avidis pulchrum videbatur. Cum Carthaginiensibus in certamen venire eo promptius erat, quod & hi eadem tenebantur cupiditate. Occasionem bello præbebant Mamertini, turba quædam nebulonum, qui sub Agathocle Siciliæ Tyranno militaverant, deinde Messanam invaserant, eamque civibus partim cæsis partim ejectis, & uxoribus eorum matrimonio sibi junctis, tenebant; quorum defensionem contra Syracusanos & Carthaginenses suscepserunt Romani. Sic exortum est primum bellum Punicum, quod XXIV annis cum vehementissimo animorum armorumque ardore

dore, ancipiti fortuna & gravissimis per vices utriusque partis cladibus gestum, tandem post vi-
ctoriam, a Lutatio ad Ægates insulas de Carthagi-
niensibus reportatam, terminabatur. Inter cæteras
pacis conditiones, graves illas quidem, & hæc e-
rat, ut id omne in Sicilia, quod huc usque Car-
thaginiensium fuerat, cederet Romanis. Quan-
tum hac ratione lucrum Romanis, Carthaginiensi-
bus vero damnum advenerit, non opus est multis
exponere. Sicilia, ut cætera commoda taceam, Ro-
mæ granarium deinde fuit & cella penaria.

Sed ut ad rem ipsam proprius accedamus,
remp. Carthaginensem, tam in se, quam respe-
ctu ad Romanum aliosque populos pro instituti-
ratione aliquantulum considerabimus. Hæc plura
tum per secula floruerat, & magnam adquisiverat
potentiam; ad quam plurimum conferebant opes
commerciis partæ, quæ cum Asiaticis, Ægyptiis,
& omnibus ad Mare Mediterraneum sitis gentibus
aliisque longe lateque exercebant Carthaginenses.
Nec parum ex auri argenteique fodinis in Hispa-
nia proveniebat. Idem tam in Africa quam in
Hispania amplissimas & latissimas possidebant ter-
ras, quorum etiam erant major pars Sici-
liæ, Sardinia, Corsica aliæque plures insulæ.
Sic non difficile illis fuit validas classes instruere,
& numerosos parare ac sustentare exercitus. Nau-
tas exercitatos continua produxit navigatio.
Militem, præter domesticum subministrarunt fœ-
derati Reges; &, ubi larga promebantur stipendia,

non defuerunt, qui animas haberent venales. Hæc omnia effecerunt, ut Carthaginientes præ cæteris essent idonei, qui augeſcentes nimis Romanas res librarent, & intra justum continerent modum. Accessit inde singulare momentum, quod terra marique per longissima locorum ſpatia Romanos invadendi commoda admodum occasio ſup-peteret. Hæc ut illis erant perspectiſſima, quamobrem potentiam hanc vicinam, ut certum destinatis ſuis obſtaculum mature occupare voluerunt; ita alios etiam populos cogitare oportuiffet, quantum communis eorum ſecuritas ex hac civitate, ejusque in ſuo ſtatu conſervatione penderet. Nam, ſtante & florente Carthagine, non Græciā, ne dum Asiam & Ægyptum ſubegiffent Romani; ad animal quippe hoc amphibia, a tergo relictum ſemper respectare necelle fuifſet. Neque hæc eſt ſententia noſtra, quod reliqui populi ad hoc concurrere debuiffent, ut Carthaginientes opprimerent ac deſerent Romanos; ſic idem ab illis exiſtere potuiffet periculum: verum hoc ſtatiuimus, quod cæteræ gentes omni ſtudio & contentione in eo elaboraſſent, ut ne una harum civitatum alteri nimis prævalereret, ſed ambæ in æquilibrio ſtarent, &, re id exigente, altera alterius niſum, orbitam excessu-rum retunderet. Aſt, quam parum hoc illis in men-tem venerit, res ipsa loquitur. Ut intra tempus primi hujus belli Punici heic ſubſiſtamus, nullum attentionis, a Principe quodam ad illud adhibitæ extat veſtigium, niſi quod Lacedæmonii, poſt cladem il-lam

Iam gravissimam, qua Attilius Regulus adfecit Carthaginenses, copias quasdam auxiliares cum Xantippo miserunt; qui, quum caussam tantæ calamitatis fuisse errores, a Carthaginensibus commissos ad oculum ostendisset, dux ab his electus, Regulum non solum vicit, sed etiam captivum tenuit. Quod si deinde Carthaginensibus, a Lutatio vietiis tale auxilium alicunde advenisset, pacem sibi & aliis adeo damnosam non ~~non~~-coacti fuissent accipere.

Sic Romani continuo rerum successu audacieores facti, non ita multo post Carthaginensibus, diuturno bello exhaustis Sardiniam eripuerunt, idque sine ulla, non dico vera caussa, sed ne specie quidem justitiæ; quum enim hi in eo essent occupati, ut rebeiles in ista insula domarent, id in hanc partem acceperunt illi, ac si belli apparatus contra se factus esset. Neque hæc sufficiebat jactura, sed MCC talentis pacem redimere cogebantur ad incitas redacti. Post Sardiniam, Corsica, eadem violentia Carthaginensibus extorta in potestatem Romanam cessit. Prætereo alios quosdam populos!, partim subactos, partim ad deditiōnem compulsos, qui, si cum Pœnis paullo ante sua conjunxissent arma, e finibus suos Romanos facilius arcere potuissent, jam vero separatim eos adoriendo, nihil, nisi quod errorem errori adderent, efficiebant.

§. VII.

Proogredimur ad bellum Punicum secundum, cuius caussa ferebatur Saguntus, ab Hannibale con-

tra fidem pactorum deleta; vera autem ratio erat Carthaginensium potentia, in pace, tot licet injuriis obnoxia denuo gliscens, quam ut periculofam sibi, vastisque suis imperii proferendi conatibus obstitutram Romani spectabant. Si quod unquam memorabile fuit bellum, certe hoc fuit. Certabat Hannibal cum Fabio & Scipione. Nec viribus tantum res agebatur, sed omnes, quæ excogitari poterant belli artes concurrebant. Neque luculentiori constat exemplo, quanta sit rerum humanarum, & quidem bello præsertim vicissitudo. Romani ad Trebeiam primum, deinde ad Thrasymenum lacum vieti; post ad Cannas tantam patiebantur cladem, ut conclamatum de illis videretur. Hinc Fabius cunctando Carthaginenses fatigabat, qui post multas clades, bello in Africam translato, a Scipione tantas demum in angustias redigebantur, ut imminentem perniciem redimere cogerentur misera pace, cuius hæ, quæ illos præcipue affligebant, erant conditiones: ut naves rostratas omnes, præter X triremes Romanis traderent, & bellum neve in Africa, neve extra Africam injussu populi Rom. gererent. Prima tantæ calamitatis caussa erat penes ipsos Carthaginenses, qui, bello tam periculofo foris urgente, domi inter se dissidebant; duæ namque potentes admodum factiones, Hannonica nempe & Barcina sibi mutuo oppositæ altera alterius consilia & destinata morari ac repellere nitebantur. Rectius sibi consulebant Romani, quorum internas discordias, si non extinguere, faltem

saltem suspendere ac differre vis externa solebat. Hannone autem sociisque molientibus, factum est, ut neque miles, neque pecunia & alia belli necessaria, quod tamen in Senatu, ipso licet renitente, decretum fuerat, Hannibali mitterentur. Sic summus hic dux ipsis victoriis attritus, Romanis, qui post iteratas clades, novos & æque validos ex propinquo collegerunt exercitus, resistere non valuit. Quod si ea, quæ res postulabat, subsidia in Italiam tempestive advenissent, in Africam certe, quod Carthaginensibus in perniciem vertebat, bellum non fuisset translatum.

Neque Pœnis prudentiores erant alii Africæ Principes, qui communi hoc periculo discordias inter se agitabant. Quum Syphax, qui Carthaginensium huc usque foederatus fuerat, his relictis, ad Romanos se convertisset, in partes Carthaginensium transit Gala, cuius filius Masinissa duabus præliis Syphacem vicit; deinde, Masinissa ad Romanos transgresso, non ita multo post Syphax, illis desertis, ad Carthaginenses revertitur. Sic mutuis se cladibus affecerunt, donec Syphax in captivitatem apud Romanos, Masinissa horum auxilio veniret in regnum Syphacis, Romanis post tempus aliquod prædæ futurum. Exegissent utique regulæ prudentiae, ut Principes hi arcta inter se amicitia uniti successum belli spectassent, atque, re id requirente, communi opera obstitissent, ne vel Carthago Romam, vel hæc illam nimis enervaret; nec

enim difficile fuisset videre, quod utrum accideret, id certa eorum pernicies tandem sequeretur.

Hispani etiam illas ut plurimum sequebantur partes, quibus fortuna favebat. Talis inconstans singulare exemplum dedit Indibilis Illegetium Regulus, qui primum Carthaginensibus adhaesit, deinde ad Romanos transiit, post, quum ad Carthaginenses rediisset, vietus & supplex in gratiam recipitur a Scipione, quo digresso denuo rebellavit, nec prius destituit, quam in confictu, copiis suis in fugam versis, ipse occumberet.

Ab Africanis & Hispanis ad Græcos transgredimur, inter quos Philippus Macedoniæ Rex in hanc Romæ Carthaginisque dimicationem eo magis animum habebat intentum, quo Italiæ erat vicinior. Hic utri se parti adjungeret, primum dubius haesit; postquam vero Romanos tribus jam pugnis cæsos fusosque acceperat, ad fortunam inclinavit, & cum Carthaginensibus fœdus pepigit. Conventio hæc eo spectabat, ut Philippus in domanda Italia Carthaginensibus auxilio esset, quo facto, bellum cum quibus Regibus placeret, gerrent; quæ civitates continentis, quæ insulæ ad Macedoniam vergunt, hæ ad Philippum pertinarent. Scil. Carthaginenses Italiæ victores, loca in Græcia deinde subiecta traderent Philippo; tantum quippe fidei exspectandum erat a Pœnis. Verum, ut tum quidem, quum Roma exitio esset vicina, in tempestivum erat & inconsultum Carthaginensium vires augere; ita deinde, quum inclinare inciperent

rent res Punicæ, has recte sustinuisset, si tanto negotio par fuisset Philippus. Ad hoc autem, opus erat concordia Græcorum & societate; ast Romanis, qui inter vicinos discordiæ semina larga manu spargere nullo non tempore sverant, hic quoque prima cura erat a Philippo socios ejus se-jungere. Ætolos in primis, nationem ferocem ac bellicosam sollicitarunt, quos, Principibus in suas partes allectis, facile sibi societate junxerunt. His alii deinde Principes ac civitates acceſſerunt. Post varia certamina, Ætoli primum cum Philippo, mox hic cum Romanis ita fecerunt pacem, ut partis utriusque foederati eadem comprehendenderentur. Sic qui Carthaginiensium auxilio Græciam & alia extra illam regna subacturus esset Philippus, deinde copiis tantum quibusdam ad illos cum pecunia missis, tantisper cum reliquis Græcis quiescebat, dum Romani bellum Punicum secundum confecissent. Tum ita vinculis constricta tenebatur Carthago, ut integrum illi non esset se Romanorum injussu move-re; proinde non se ipsam, ne dum alias tueri valuit; unde nullum amplius potentia Romanæ libra-men ab illa, dum quidem in hoc esset statu, potuit ex-spectari. Ut de aliis populis nihil dicam, qui, quum fati-vidissent, quantum post primum bellum Punicum Romani audacia crevissent, quid, quum Carthagini-enſes ita fracti jacerent, eventurum foret, secum re-putare debuissent, jam in Græcis præfertim attentio-nem defigere juvat. Congenitum illi & inextinguibile gerebant odium contra barbaros, quorum in numero etiam

etiam Romanos habebant. His quam facilis esset ad se transitus, & quantum sibi nocere possent, omnium oculis obversabatur. Quid concordia valeret adversus hostium potentiam, res contra Persas gestæ, cunctis notissimæ docebant; quam discordia esset libertati inimica, quæ, dum Philippus Amyntæ filius Græciam turbavit, contigerant, manifestum reddebant. Hæc quum ita se haberent, quis satis admirari potest, Græcos ita se gessisse, ac si in fauces callidæ illius feræ Romanæ se sponte ingurgitare voluissent? quod ex dictis constat, & magis ex dicendis constabit.

§. VIII.

PAcem cum Carthaginiensibus factam, paucis mensibus interjectis, bellum Macedonicum exceptit. Quum enim Athenienses vexare cœpisset Philippus, hi querelas ad Senatum Romanum detulerunt. Eodem quoque tempore Attali Regis & Rhodiorum Legati Romam venerunt, Asiæ civitates a Philippo sollicitari indicantes. Proinde, M. Valerio Lævino cum classe in Macedoniam misso, quum nova ab Atheniensibus legatio accessisset, quæ Regem finibus suis appropinquare nuntiavit, & urbem, nisi mature subveniretur, mox in potestate ejus futuram, bellum contra Philippum decernitur. Romanos statim post adventum eorum in Græciam, & res quasdam feliciter gestas, Reguli & Principes quidam, atque etiam Attali Regis Legati convenerunt, qui omnes auxilia offerebant.

bant. Nec multo post Ætolii, deinde Achæi, hinc Nabis Lacedæmoniorum Tyrannus, tandem quoque Bœotii se Romanis adjunxerunt. Sic Philippus, post iteratas clades tot hostibus circumventus pacem petere coactus est, quam obtinuit his conditionibus, ut omnes Græcorum civitates, quæ in Europa quæque in Asia essent, libertatem ac suas leges haberent; quæ earum sub Philippi ditione fuerant, præsidia ex his Philippus deduceret; qui naves omnes tectas Romanis traderet, nec plus D armatorum haberet, nec elephantum ullum; bellum extra Macedoniam ne injussu populi Rom. gereret. Alia prætereo, quæ apud Livium occurunt, quum ex his constet, quam fractus & viribus jam esset exutus. Quis vero Regem hunc ab imprudentiæ culpa liberabit? Viderat nuper, quam parum contra Romanos valeret, licet gravi cum Carthaginiensibus bello implicatos. Quid contra illos jam vacuos fuit sperandum? Quum priori bello tot civitates Græciae in partes Romanorum transiissent, nulla tum quidem illius injuria provocatae, quid futurum foret, quum plures earum variis nunc modis irritasset, & Atheniensem præsertim vi & armis invadere cœpisset? Neque Græci ab imprudentia erant immunes, & præcipue Athenienses. Hi alias Græciae populos in subsidium contra Philippum potius vocare debuissent, quam ad Romanos confugere. Neque permisso fuissent reliqui Græci, ut ad hanc necessitatem Athenienses redigerentur. Sex-

centis constabat exemplis, quod Romani, si non magis, saltem æque essent dominandi cupidi ac Philippus. Proinde, si Philippo resistere non possent, Romanis longe viribus inferiori absque horum auxilio, quorsum res desineret, ubi quod jam Philippus, idem Romani tentarent? Quid? quod si & Philippus & Græci omnes conjuncti fuissent, potentiam Romanam ægre sustinuissent; quam inconsulte itaque agebant, quum se mutuis discordiis enervarent? Atque, ut jugum Philippi non erat subeundum, ita postulabat omnino salus Græciæ, ut ne Princeps hic nimis debilitaretur; quippe qui, tempestate quadam graviori exorta, unus maxime fuissest idoneus, qui dux belli communis eligetur. Mirum est, res adeo manifestas fugere potuisse Græcos, tantum ingenio atque scientia instructos. Verum, hi cupiditatibus & affectibus occæcati, adeo in futurum non prospiciebant, ut ne præsentia quidem & ante pedes posita cernerent. Restat, libertatem Græcis datam consideremus, quæ dictæ pacis ipsum erat caput. Hac in Iudis Isthmicis per præconem promulgata, tanta omnes lætitia cepit, quanta esse potuit maxima. Locum Livii hac de re, et si prolixiorem adferre non piget, qui Lib. XXXIII cap. 32. & 33. sic scribit: Vix „satis credere se quisque audisse: alii alias intueri „mirabundi velut somnii vanam speciem: quod „ad quemque pertineret, suarum aurium fidei mi- „nimum credentes proximos interrogabant. Re- „yocatus præco, cum unusquisque non audire, sed

sed videre libertatis suæ nuntium averet, iterum
 pronuntiaret eadem. Tum ab certo jam gaudio
 tantus cum clamore plausus est ortus totiesque
 repetitus, ut facile appareret, nihil omnium bono-
 rum multitudini gratius quam libertatem esse.
 Ludicrum deinde ita raptim peractum est, ut
 nullius nec animi nec oculi spectaculo intenti
 essent; adeo unum gaudium præoccupaverat omni-
 um aliarum sensum voluptatum. --- Nec præfens o-
 mnium modo latititia effusa est, sed per multos dies
 gratis & cogitationibus & sermonibus revocata: Esse
 aliquam in terris gentem, quæ sua impensa, suo la-
 bore ac periculo bella gerat pro libertate aliorum:
 nec hoc finitimus, aut propinquæ vicinitatis homini-
 bus, aut terris continentij junctis præstet; maria tra-
 jiciat, ne quod toto orbe terrarum injustum imperi-
 um sit, & ubique jus fas lex potentissima sint. Una
 voce præconis liberatas omnes Græciæ atque A-
 siæ urbes. Hoc spe concipere, audacis animi
 fuisse; ad effectum adducere, virtutis & fortunæ
 ingentis. Verum, si rem penitus introspexissent,
 modice latari debuissent. Jam enim in eam de-
 venerant conditionem, ut a placitis Romanorum
 ne latum quidem ungvem discedere integrum es-
 set. X legati obtentu liberandæ Græciæ cuncta
 ex arbitrio agebant, nec urbes tantum, sed inte-
 gros quandoque populos aliis attribuebant. Dum
 pari licentia, quam speciosus justitiæ æquitatis &
 clementiæ fucus colorabat, controversias civitatum
 disceptabant, plerique contra sententias ab illis la-

tas ne hiscere quidem audebant; & si qui dissensum aliquem significanter, hi ad Senatum Rom. alegabantur, facto sic jurisdictionis initio, quam deinde non in Græcos tantum, sed alias quoque gentes dominator populus exercebat.

Romani quantum hac pace lucrati fuerint, satis appareat. Philippus, quem superiori bello ob urgentem a parte Carthaginis necessitatem satis frangere non licuit, in hunc jam statum redactus erat, ut nihil ab eo videretur metuendum. Præter veteres similitates recens illa tot urbium amissio tantam inter ipsum & reliquos Græcos alienationem effecerat, ut nullus concordia locus superes- set. Prout vix fieri potest, ut tot inter civitates, quot Græcae tum erant, diuturna conjunctio maneat, ita, soluto per fallacem hanc libertatem omni fere unionis vinculo, & sparsis per acta Legatorum novis discordiarum seminibus, factum est, ut in perpetuum divisæ manerent, neque caussæ communis ergo in unum congruere unquam possent. Sic Græcia, quamvis ipsa id nondum sentiret, aquilæ Romanæ unguibus infixa tenebatur.

§. IX.

PAcem cum Philippo acceleraverat metus ab Antiocho, quem in apparatu belli contra Romanos occupatum esse constabat. Jam vero, finito bello Macedonico, Ætolis ob singularia sua, ut putabant, merita parum gratiae sibi a Romanis relatum indignati, Antiochum ad bellum his inferendum

rendum, societate oblata, excitabant; quibus eo
 facilius obtemperavit, quo diutius hanc rem ani-
 nimo agitaverat, & quo magis apud ipsum va-
 lebat Hannibalis Carthagine profugi, qui nuper
 acceſſerat, idem fudentis auctoritas. Inter alia
 id Regem maxime offendit, quod Romani, nulla
 a ſe injuria læſi, ipſo incio decreviffent, ut exce-
 deret illis, quas jam teneret Afia urbibus, quæ
 aut Philippi, aut Ptolomæi Regum fuiffent, eas-
 que liberas eſſe ſineret. Quamobrem Antiochus
 cum claſſe & parte exercitus in Europam profe-
 tus, in conuentu Ætolorum dux belli eligitur.
 Post multa deinde terra marique prælia, in qui-
 bus plerumque inferior diſcessit, & ad Magnesiam
 Lydiæ urbem a Corn. Scipione, qui, ne rerum
 geſtarum gloria fratri cederet, ſplendidum poſtea
 Asiatici cognomen affuſſit, ingenti & exitiabili
 clade adfectus, ſupplex pacem petere coactus eſt,
 quam etiam accepit hac ratione: ut Europa abſti-
 neret, Afiaque omni, quæ cis Taurum montem
 eſt, decederet. Reliquas conditiones pacis videre
 licet apud Livium Lib. XXXVII cap. 45. 55. 56.
 Neque Antiochus de imprudentia excusari potheſt.
 Cur otiosus ſpectator ſedebat, dum Romani cum
 Philippo belligerabant? Neque id ſolum, verum
 etiam ſub idem tempus varias, quæ Philippi e-
 rant, urbes occupavit. Quum bellum adverſus
 Romanos meditaretur, tantillumne lucrum pluris
 erat, quam tempori infervire, & omnes vires
 Macedonicas fecum habere coniunctas? Præterea,

cur non obsequebatur consilio, de summa belli ab Hannibale dato? cuius ratio tam erat manifesta, ut valere omnino debuisset. Cur non bello præfecit Hannibalem, qui tot annos tantoque sæpe cum successu contra Romanos egisset, & omnes eorum artes sibi haberet perspectissimas? Nec erat cur de fide ejus dubitaret, qui se inexstingibili in Romanos odio flagrare satis superque probasset, & hanc etiam ob caussam patrium solum vertere fuisset coactus. Verebatur nimirum, quod auribus ejus præter temerarium illum Thoantem Ætolum alii quoque assentatores insurribant, ne sic belli bene feliciterque gesti gloria, quam si bi totam servare voluit, ad alium deveniret; quasi vero non præstisset, rem suis auspiciis alieno ductu optatum exitum habuisse, quam regnum fortunamque omnem in tantum discrimen conciceret, &, si destinata male cecidissent, solum cum damno ignominiam ferre. Tantum vero abfuit, ut saluberrima summi hujus viri consilia sequeretur, ut stupida quadam securitate, totum se voluntatibus traderet. Verba Livii digna videntur, quæ hic inferantur, Lib. XXXVI. cap. 11: Rex „Chalcidem a Demetriade profectus, amore captus „virginis Chalcidensis Cleopolemi filiæ: quum pa- „trem primo adlegando deinde coram ipse ro- „gando fatigasset, invitum se gravioris fortunæ „conditioni illigantem, tandem impetrata re, tan- „quam in media pace nuptias celebrat, & reli- „quum hyemis, oblitus quantas simul duas res su- scepi-

scepisset, bellum Romanum & Græciam liberan-
 dam, omissa omnium rerum cura, in conviviis,
 & vinum sequentibus voluptatibus, ac deinde ex
 fatigatione magis quam satietate earum in somno
 traduxit. Eadem omnes præfectos regios, qui u-
 bique ad Bœtiā maxime præpositi hybernis
 erant, cepit luxuria; in eandem & milites effusi
 sunt.[“] Dum sic Veneri & Baccho militabat An-
 tiochus, qui partibus Romanorum jam acceſſerat
 Rex Macedoniæ Philippus multa fortitur feliciter
 que gerebat, & ipsi urbes alias vi expugnabant,
 alias cum præſidiis Antiochi ſe ſponte dedentes re-
 cipiebant in fidem. Tum Antiochus ſe nihil
 ex Græcia præter amœna Chalcidæ hyberna &
 infames nuptias petiifſe cernebat; Hannibalem
 vero, non ut prudentem tantum virum, ſed
 prope ut vatem omnium quæ tum evenirent, ad-
 mirabatur. Ne ſic quidem ſapere didicit Syriæ
 Rex; nec enim multum temporis intercessit, quum
 ad Thermopylas interim victus, & alia adverſa
 paſſus, Romanis omni niſu bellum, & præſertim
 transitum in Asiam parantibus, Epheſi adeo ſe-
 curus viveret, ac ſi ab ea parte nihil eſſet me-
 tuendum, cujus rei fidem aſſentatores, quibus ipſe
 plurimum fidebat, facere conabantur, donec ex
 iſto veterno Hannibal illum gravi non minus
 quam prudenti commonitione excitaret. Deinde,
 ut fieri ſolet, ſecuritati ſuccellit conſternatio, qua
 post adverſam iterum navalem pugnam commo-
 tus, Lysimachia optime munita, quæ hostilem pro-
 gres-

gressum saltem ad ingruentem usque hyemem potuis-
set morari, aliisque urbibus ad Hellespontum sitis
præsidia deduci jussit, atque sic viam Romanis in
Asiam aperuit, quem errorem, quum pacem pe-
teret, mox Scipio illi objecit. Talis Imperator de-
bellare voluit Romanos. Ab Antiocho ad alios,
qui in partem hujus belli venerant, nos conver-
vertimus. Hic statim occurrunt Ætoli, qui ut an-
tea diximus, Antiochum ad arma capienda exci-
taverant. Id certe constat, quod nulla urgente ne-
cessitate hoc fecerint; neque enim merita militiæ,
a Romanis minus honorifice remunerata tanti e-
rant, ut ideo se in ludum tam pericolosum com-
mitterent. Neque probabile fuit, quod cum An-
tiocho sociati prævalerent Romanis, quibus satis
per se validis, præter Græciam reliquam tot Prin-
cipes ac populi adhærerent. Verum, si omnia ex
animi sententia successissent, & victi fuissent Ro-
mani, nonne jure metuendum erat, ne sua cum
Antiocho longe validiore societas tandem in
Ieoninam transmutaretur, nec plus ab illo accipe-
rent, quam modo reportaverant a Romanis, præ-
fertim quum satis constaret, quod non his religio-
sior esset cultor Astreæ? Ast, si succubuissest Antio-
chus, & separatam ab illis pacem fecisset; quid
tum? Tantamne belli molem soli sustinerent? Ita
res cecidit. Antiochus victus, extrema compel-
lente necessitate, cum Romanis iniit pacem, qua
Ætoli comprehensi non erant. Nec habebant, cur
de Rege conquererentur; quippe idem ab eo se-
jun-

junctim prius tentaverant; sed frustra. Sic ad incitas redacti, postquam iterum iterumque cum ignominia repulsi fuerant, intervenientibus tandem Atheniensium Rhodiorumque precibus, pacem obtinebant, quæ meritis eorum responderet. Huic bello se ingessit Philippus, non a Romanis invitatus, sed spontaneo quodam impulsu commotus; quod cur fecerit, ad explicandum res est parum expedita. An ut vindictam de Antiocho sumeret, ob injurias sibi cum Romanis belligeranti ante illatas? Verum rationi potius quam affectui obtemperandum fuisset. An ut sic eximiam apud Romanos gratiam iniret, & de spoliis Antiochi largum militiae præmium acciperet? Tum vero male calculos ponebat, si quem nuper ita fregerant, hunc novis mox viribus auctum velle sibi persvasit. Certe, licet ad felicem belli successum plurimum contulerat, nihil inde retulit præter indignationem, quum jussu Romanorum obsidione Lamiæ, ne ipsi se dederet, absistere cogeretur. Proinde sua cum contumelia auxit Romanos, ut ad reliquias regni sui delendas instructiores evaderent. Hunc mox errorem agnovit, quare bellum adversus eosdem denuo secum decrevit, & ad illud necessaria omni præparavit nisi; quod novo & graviori lapsu intempestive suscepturnus fuisset, nisi fatum, desiderio filii, falsa fratriis criminatione peremti, maturatum intervenisset. Eu menes autem Pergami Rex, qui eodem hoc bello partes victrices fuerat secutus, urbes arcesque plu-

res, imo integras regiones præmium accepit; nec Rhodii tristes abiverunt: sed his, quum viderent Romanos regna ut patrimonium dividere, cogitandum fuisset, fieri omnino posse, ut ordine aliquando ad se deveniente, sic parta cum ante possessis eodem vortice haurirentur.

§. X.

Quod Philippus adversus Romanos destinaverat bellum, id filius Perseus in suam perniciem gessit. Caussæ a parte Romanorum erant, quod contra fœdus cum Philippo iustum, & ab eo post mortem patris renovatum, extra fines Macedoniæ arma extulisset, & socios Romanorum lacefississet bello. De cætero, deferente apud hos Massinissa, clam Legatos ad Carthaginenses miserat, quibus noctu Senatus esset datus; Pœni suos etiam ad illum ablegaverant oratores. Plura autem & graviora erant crimina, quorum Eumenes ipse Romæ præsens in Senatu eum accusabat. Hoc ubi resciverat, insidiatores in Eumenem subornavit; quem, conatu eum occidendi deficiente, ita vulnerarunt, ut morti esset vicinus. Quin etiam Rammius quidam Brundusinus, qui Duces Legatosque Romanos hospitio excipere fverat, se a Rege ad eosdem veneno perimendos ingentibus promissis sollicitatum fuisse indicavit. Hæc, ut plura præteream, satis habebant efficaciam ad concitandos in Perseum Romanos. Neque deerant Perseo, quæ Romanis objiceret; in primis de iniuitate fœde-

fœderis cum illis initi conquerebatur. Successus belli hic erat: Perseus ad Sycurium primum superior, quam tamen victoram, ut par fuerat, non persequebatur; deinde a Paulo Æmilio ad Pydnam victus, quum fugiens in Samothraciam venisset, ab Oroandro quodam Cretensi proditus, in potestatem Consulis venit, cujus triumphum cum conjuge & liberis postmodum ornavit miser. Macedones libertatem acceperunt, sed ita, ut dimidium tributi, quod Regibus antea tulerant, Romanis penderent. Macedonia in quatuor partes dividebatur, quarum singulæ suum habebant concilium, nec quicquam cum aliis commune. Hæc separatio æque ac illa, quæ prius in Græcia facta fuerat, eo spectabat, ut sejuncti nihil contra Romanos suscipere possent, sed dulci libertatis nomine horum essent servi. Eum quoque in finem Princes Macedonum cum liberis majoribus quam XV annos natis in Italiam ire jubebantur, specioso prætextu, ne servire Regibus humiliter, aliis superbe imperare assveti, libertatem adeptis graves forent. Alia prætereo decreta, ad servitutem pignerandam destinata.

Jam, quod nostri est instituti, disquirendum venit, an tanta calamitas imprudentiae Persei sit adscribenda? Neque enim ab eventu rerum de consiliis hominum judicandum est; quum prudenter suscepta & bene administrata, casuum inopinatum & omnem præscientiam humanam fallentium interventu in tragicos exitus definere possint.

Id equidem constat, quod, quum bellum hoc ingredetur, tantum haberet exercitum, quantum post Alexandrum M. Macedoniæ Regum habuerat nemo. Neque inexercitatus erat hic miles, quem levibus quidem bellis cum Thraciæ accolis, assidua tamen militia occupatum tenuerat. Præter copiosum etiam, qui suppeditabat, optimorum armorum apparatum, tantum frumenti & pecuniaæ se positum fuerat, quantum in X annos sufficeret. Verum hæc cum potentia Romana comparata, parva omnino erant & levia; neque enim Principum vires nisi in relatione ad alios æstimari debent. Atque licet Macedonia post pacem a Romanis datam, sollicita Philippi cura majorem in modum incolis opibusque aucta esset; hoc tamen incrementum vix compensare potuit damnum superiori bello acceptum. Quum igitur propriæ Persei vires tanto negotio impares essent, an externæ feedere unitæ hunc defectum supplere valebant? Ne id quidem. Nemo enim præter Cothyn Thracem Odrysarum Regem se aperte Macedoni sociaverat; cæteri Principes ac civitates aut favebant Romanis, aut quorsum se verterent, hæsitantibant. Hæc quum ita essent, quid Perseo in mentem veniebat, quum tot modis eos irritaret, quibus oblata bellandi occasione nihil optatius contingere potuit? Quam male rationes subduxerit, post primum demum, & hunc sibi quidem felicem cum illis conflictum intellexit; quare pacem illico petebat iisdem conditionibus, quibus obli-

gatus

gatus fuerat pater; quod quum fastidiose repulissent Romani, iteratis precibus addidit aliud de majori posthac tributo promissum. Et hoc incassum. Præstisset utique quam habuit pacem servare, quam ita vincere, ut nova esset mendicanda, & quidem priori deterior. Præterea Perseus varios & graves admodum errores commisit. Quum, ipso ad bellum instructo, Romani adhuc minus essent parati, fallacibus, quas offerebant, inducitis acceptis se deludi passus est, donec omnis a parte eorum perficeretur apparatus, qua de re Legati Romam reversi in Senatu gloriabantur. Bastarinas, nationem origine Gallicam, ut armis tantum quæstum facere solitam, ita fortem admodum & bellicosam, ex illis, quæ tum tenebat, trans Danubium locis in auxilium evocaverat; qui, quum magno numero adessent, & egregiam illi operam præstare potuissent, stipendio stipulato fraudati, pristinas sedes indignabundi repetebant. Pari perfidia Gentium Illyriorum Regem circumscripsit. Huic, si Romanos adgrederetur, CCC talenta promiserat, quorum X tantum per Legatum traditis, reliquam summam his, qui ad hoc missi fuerant, numeratam, & eorum sigillis obsignatam, suis coimisit lento itinere vehendam ad fines usque Macedoniae, ubi subsisterent, donec nova manda ta advenirent. Interim Gentius X talentis acceptis, de reliqua etiam summa certus, svadente Pantaicho Macedonico, Legatos Romanorum ut exploratores in custodiam dedit. Quo facto, quum

nihil esset dubii, quin Romanos in se ita concitasset Gentius, ut bellum cum illis evitare non posset, pecuniam Perseus recepit, mox hostibus prædæ futuram. Sic effecit, ut miser iste Illyrius eo facilius opprimeretur, qui, si promissum accepisset subsidium, aliquid saltem contra hostem communem præstitus fuisset. Quomodo Princeps, qui, quum propriis viribus stare non posset, tanta in fœderatos utebatur perfidia, perniciem effugeret?

Ad cæteros jam populos nos convertimus, quomodo sub hoc bellum se gesserint visuri, quorum plerosque sui similes aliter sensisse potius quam egisse patebit. Carthaginenses metu potentiae Romanæ quieti manebant. Masinissa frumentum dabant Romanis, & auxilia cum elephantis offerebat, præterea in omnem eventum intentus. Antiochus Epiphanes in eundem atque pater errorem lapsus, nulla eorum, quæ ipsi evenerant, habitatione, dum Romani hoc bello detinebantur, Ægyptum invadebat, ea quidem specie, ut Ptolomæum, fratrem natu majorem in regnum reduceret, revera autem, ut ipse Ægypto potiretur; quod acta illius post pacem inter fratres conciliatam, satis reddebat manifestum, dignus proinde, qui imperioso Popilii circulo inclusus, quod Senatus Rom. censeret, se facturum polliceri cogeretur. Rectius utique fecisset, si, dum tempus fuit, totis viribus obstitisset, ne Macedonia in potestatem Romanorum veniret.

Multi

Multi autem, qui cæco hoc usque obsequio fortunam secuti fuerant, cursum paulatim sistere cœperunt, agnito errore, quem corrigerem cupiebant; sed sero. Eumenes, qui ad excitandum hoc incendium plurimum contulerat, & auxiliares copias dederat, deinde cum Legatis Persei, qui captivorum redimendorum causa eum convererant, secreta quædam agitavit, quod postquam emanaverat, Romanis factus est suspectus, ut, quum Romam venisset, in Senatum non admitteretur. Qui initio belli in usum Romanorum classem paraverant Rhodii, post pro pace inter hos ac Perseum revocanda ita verba fecerunt in Senatu Rom. ut in gravissimam offenditionem incurrerent. De cætero, in singulis fere Græciæ civitatibus tres erant factiones, quarum una crasse Romanis adulabatur, altera cœcum in Persea studium non obscure significabat, tertia neutri parti addicta libertatem tueri voluit. Proinde, quum tanta ubique regnarent dissidia, fieri omnino non potuit, ut aliquid communi consilio & opera susciperetur. Atque eo deuentum erat, ut præstaret in aduando perseverare, quam incassum nitendo certum sibi exitium accersere. Jam vero, quod hoc usque latuerat, erupit, & quid egregia illa libertas Græciæ in recessu haberet, velis detractis, consipiebatur. Apud Ætolos, DXLV Principes, milite Romano, quem Bæbius dederat, Senatum circumfidente, occisi fuerant, alii in exsilium ejecti, idque hanc unam ob causam, quod animis Perseo favis.

favissent; nam re ipsa nullum ei auxilium tulerant. Querelam de immani adeo facinore ad Consulem delatam hæc sententia terminabat, ut rei absolverentur, & exsules in suo statu manerent. Miro justitiae flexu damnabatur Bæbius, qui tamen minister potius quam auctor hujus tragediæ erat. Hinc ex omnibus Græciæ civitatibus ad Consulem & Legatos confluebant delatores eorum, qui Perseos studiuerent. Nominati advocabantur, Consulem secuturi Romam ad dicendam caussam. In Asia quoque qui eadem de re cognoscerent, mittebantur. Omnia vero gravissime hæc tempestas in Achæos defæviebat, qui inveterata concordiæ & inde enatæ potentiaæ opinione præ cæteris metuendi videbantur. Horum supra M, inter quos fuit magnus ille Polybius, indicta caussa quasi ante convicti, in Hetruriam relegabantur. Sortem meliorem singularis eruditio & experientia multiplex promeruit Polybio, in contubernio Pauli Æmilii & Scipionis viventi. Cæteri, XVII annos in exilio transigebant Achæi, &, quum post tot inutiles tam suas quam suorum preces, facultas in patriam redeundi tandem concederetur, de toto eorum numero minus CCC tantum superstites erant. Si Græci antea rectius sibi prospexit, hæc potuissent evitare mala; nunc autem fero sapiebant Phryges.

§. XI.

DEvenimus jam ad bellum Punicum tertium, cui præ-

prætextum præbuit fœdus cum Romanis violatum; veram autem caussam dabant res Punicæ in floriantorem statum redactæ, quam ferre potuit populus orbis imperium anhelans. Hoc intra quantum ex quo cœperat, annum cum excidio ipsius urbis finiebatur. Quantum ex conservatione Carthaginis aliarum gentium salus ac libertas pependit, in superioribus diximus. Et quid a Romanis esset exspectandum, præter vetera, varia post bellum Punicum secundum & quidem luculentiora ostenderant documenta. Philippi, Antiochi, Persei & Græcorum exempla recentia erant; quibus accessit præsens illud longe evidentissimum in Carthaginenses. Hi enim, quum bellum sibi imminere inteligerent, Romam Legatos miserunt, culpam, si quæ commissa erat, suppliciter deprecatus; quibus ambiguo, quod metum augebat, dato responso, alias ablegabant, qui urbem agrumque & omnia sua Populo Rom. permittebant. Ea jam erat Politica Romanorum, ut Pœnos fraude vincere pulchrum videretur. Libertatem, Leges, agrum omnem, sacra, sepulcra, quicquid denique publice privatimque possiderent, concedebant, mentione urbis callide exclusa. Quin etiam aliam addebant clausulam æque captiosam: Consulibus dicto audientes futuros Carthaginenses. Atque, ut sibi infidis ab altera parte constaret fides, CCC obfides imperabant. Sistebantur, & quidem ante tempus definitum. Mox, ut arma etiam traderent, exigebatur. Parebant. Atque tanta armorum

vis tradita fuisse perhibetur, quanta toti Africæ armandæ suffecisset. Ut mari æque ac terra essent nudi, exurebatur classis. His egregie præparatis, magnum illud, quod huc usque sub variis latuerat involucris arcanum revelabatur: Carthaginem solo esse æquandam. Hoc inexpectato & extremam perniciem inferente mandato, tanquam fulmine perculsi Legati per lamentabiles ejulatus & gestus lymphaticos dolori indulgebant: quam primum vero ex tanta consternatione paululum ad se redierant, in deprecationem impendentis exitii denuo convertebantur; sed surdas pulsabant aures, nec aliud referebant, præter responsum Iudibri plenum. Tantum a pristinis moribus, & mansuetudine multum jactata defecerant Romani. Atque in omni Historia vix obveniet exemplum, vel commiserationi, vel indignationi, vel utrique excitandæ magis idoneum. Hoc cunctis populis Regibus Princibusque, quibus aliqua erat salutis cura, tandem veternum excutere debuisset, ut ad subveniendum Carthaginii, tanquam ad commune quoddam incendium extingvendum concurrisserent. Et quantum pro libertate communi hic populus efficere valuisset, jam constabat, quum per fraudem exarmatus, stupenda celeritate arma & omnem belli apparatus conficeret, atque ea pertinacia ingruentem perniciem exciperet, qua solet leo moribundus ad ultimum vitæ halitum mordere. Mirum, cæteros non vidisse, quod Romani videbant, Carthagine sublata, omnem ab aliis metum sublatum iri.

iri. Verum excidium Carthaginis ut rem, quæ parum vel nihil sua referret, spectabant. Diceret metu percusso quievisse, & dilationem interitus salutis loco habuisse, nisi Romanam potentiam, accessione Africæ tantopere auctam posthac lacescere ausos fuisse constaret. Cæcitas itaque erat atque focordia, quæ hanc peperit quietem, cum certissima pernicie conjunctam. Sic antiquissimus error, eodem tenore longam temporum seriem pervagatus nulla experientia corrigi potuit. Omnes autem incogitantia vicit senex ille Masinissa, qui amicitia Romanorum audax, Carthaginienenses infestare non desit, huic bello occasionem dedit, & Romanis in eo est auxiliatus. Quod si aliquis ipsi sensus fuisset, facile prævidisset, post excisam Carthaginem ut nullum sui usum, ita neque æstimationem ullam apud Romanos fore; quam ipso, dum bellum hoc gerebatur, tempore imminutam experiri coactus est, idque haud immerito.

§. XII.

Dum in evertenda Carthagine occupati erant Romani; Græcorum quidam, ne nihil egisse viderentur, idem si- bi fatum accelerabant. Achæi, controversia inter ipsos ac Lacedæmonios exorta, quam utraque pars Romanis discep- tandom commiserat, non exspectata horum decisione, Spartanos invadebant. Mox, quum Legati Romani Corinthi præsen- tes, varias a födere Achæorum urbes separandas esse pro- nuntiassent, multitudo in rabiem versa, omnes, qui aderant & investigari poterant, Lacedæmonios trucidabant, nonnullis etiam ex hospitio Legatorum extractis. Deinde, quum novi Legati advenissent, qui Achæos ad mentem saniorem revoca- re, & controversiam inter ipsos atque Spartanos singulari & Roma-

Romanis isto quidem tempore inusitata humanitate componerē studebant, illi Prætorum Diæi & Chritolai temerariis consiliis fascinati, adeo non cedebant meliora svadentibus, ut ipsis Legatis violentas intulerint manus. Tanta malorum, quibus Græci omnes & ipsi nuper adflicti fuerant, eos capiebat obli-
vio. Proinde, quod quæsiverant, acceperunt cum Romanis bellum, cui, Boeotis licet & Chalcidensibus in societatem ad-
scitis, quum impares omnino essent, dum in eo timidi & con-
sternati errores erroribus cumulabant, quo prius in arma,
jam in perniciem impetu ruebant. Post varias ita-
que clades funditus delebatur Corinthus, &
Achaia in formam provinciæ redigebatur.

* *

* *

* *

Peregrinatio atque Praefantissimo DOMINO

P E T R O J U S L E E N,

*De Magnitudine Romana per imprudentiam vicino-
rum promota, Disputaturo.*

Roma cruentatis quondam celebrata tropaeis
Sustinuit cunctis ponere jura plagiis.
Hinc Europa stupet, jacet illinc Africa tellus,
Vitriquesque aquilæ Taurica regna tenent.
Vincere tot partes potuitne Feretrius orbis?
Fallor. Et imperium Roma aliunde refert;
Dormitant gentes, civili odioque teruntur,
Maxima contemnunt, vana pericla timent.
Hoc TUA dum nobis ostendunt scripta polita,
Gratutor ingenii plurima dona TUI.
Perge, age, JUSLENI maturos edere fructus;
Sit studiis pulchris digna bracea feres.

ita applaudere voluit.

FRID. PRYSS.